

FÖRDJUPNING

Direkta effekter av högre räntor på statens inkomster från kapitalskatt

Ränteläget är för närvarande mycket lågt men väntas bli högre. Förändringar i ränteläget påverkar de offentliga finanserna på flera sätt. En direkt effekt är att hushållens ränteutgifter ökar och därmed ökar deras ränteavdrag, vilket minskar statens skatteinkomster. Inom kapitalbeskattningen finns dock även motverkande direkta effekter där statens skatteinkomster ökar till följd av högre räntor. Enkla räkneexempel visar att inom kapitalbeskattningen kan de sammantagna direkta effekterna av ett högre ränteläge väntas vara förhållandevis små.

Inledning

Ränteläget, det vill säga en sammanvägning av marknadsräntor på olika tidshorisonter, är för närvarande ovanligt lågt. Förklaringar som har förts fram är att globala strukturella faktorer ökat benägenheten att spara och minskat efterfrågan på lånat kapital för investeringar.⁶³ Dessutom har Sverige och många andra länder i flera års tid bedrivit en exceptionell lågräntepolitik samtidigt som Riksbankens obligationsköpsprogram pressar ner räntor på tillgångar med längre löptider. Framöver väntas ränteläget normaliseras, i den mening att såväl korta som långa räntor väntas stiga.

Förändringar i ränteläget påverkar de offentliga finanserna på många sätt. En direkt effekt, som ibland uppmärksammas i den offentliga debatten, uppkommer till följd av att hushållen gör ränteavdrag genom att dra av ränteutgifter mot andra skattepliktiga inkomster. Vid en given skuldnivå leder högre ränta till att hushållens ränteutgifter ökar, vilket per automatik berättigar till större ränteavdrag. Högre räntor får via denna mekanism en direkt negativ effekt på statens skatteinkomster.

Samtidigt leder ett högre ränteläge till att vissa kapitalinkomster blir högre, vilket enskilt taget ökar statens intäkter via kapitalbeskattningen. Fördjupningen syftar till att belysa dessa motverkande direkta effekter genom att visa på storleksordningen för större kapitalskattebasen och genom att beskriva hur de direkta effekterna av högre räntor uppkommer. Detta görs genom enkla räkneexempel.

⁶³ Se fördjupningarna "Historiskt låga realräntor det kommande decenniet", *Konjunkturläget*, december 2014 och "Ny lägre bedömning av realräntor på längre sikt", *Konjunkturläget*, mars 2017.

Hushållens ränteavdrag

Den ränta som hushållen betalar på skulder berättigar till avdrag som minskar deras inkomstskatt. Lite förenklat kan detta beskrivas som att en individ minskar sin skatt med 30 procent av den faktiska ränteutgiften. Mer exakt beräknas först en summa av individens positiva och negativa kapitalinkomster (ränta som individen har betalat på ett lån utgör en negativ kapitalinkomst). Om summan är positiv beskattas den i normalfallet med 30 procent. Om summan är negativ, exempelvis om individen har stora ränteutgifter och i övrigt små kapitalinkomster, uppkommer ett underskott av kapital. Detta underskott berättigar till så kallad *skattereduktion för underskott av kapital*, vilken minskar den skatt som individen annars skulle vara skyldig att betala i form av dels kommunal och statlig inkomstskatt (på t.ex. arbetsinkomster), dels kommunal fastighetsavgift och statlig fastighetsskatt. Skattereduktionen uppgår till 30 procent av underskottet upp till 100 000 kr och 21 procent därutöver, dock som mest det belopp som individen annars skulle ha betalat i form av de skatter som anges ovan.

Hushållens ränteutgifter uppgick 2016 till 76 miljarder kronor. Skattereduktion för underskott av kapital uppgick samma år till 17 miljarder kronor. Skattereduktionen ges även för negativa kapitalinkomster i form av kapitalförluster, det vill säga att en individ säljer en tillgång till ett pris som understiger anskaffningsvärdet. Ränteavdragen utgör dock den största enskilda post som ligger till grund för hushållens totala skattereduktioner i inkomstslaget kapital.

För att förenkla framställningen antas högre räntor här betyda att alla räntor stiger lika mycket, det vill säga att den så kallade avkastningskurvan skiftar uppåt, såväl i Sverige som omvärlden. Därtill bortser räkneexemplen från skillnader i hur snabbt högre räntor slår igenom på olika skattebaser.

Andra direkta eller indirekta effekter kan också uppkomma men analyseras inte i denna fördjupning. Exempelvis gör även företag ränteavdrag, mot bolagsskatten, vilket kan ha en betydande direkt effekt på skatteintäkterna. Tillgångspriser kan också påverkas av ett ändrat ränteläge, vilket i sin tur påverkar kapitalvinster och skattebasernas storlek. Därtill påverkas både skulduppbyggnad och investeringsbeslut av ränteläget. Hur stora effekterna blir beror på omständigheter så som varför ränteläget höjs och i vilken utsträckning räntehöjningen är väntad. Högre ränteläge får även effekter kopplade till den offentliga sektorns egna räntebärande tillgångar och skulder. För att ge ett mer uttömmande svar på hur de offentliga finanserna påverkas av högre räntor behöver samtliga dessa effekter beaktas. Analysen i denna fördjupning ger alltså inte ett uttömmande svar på hur högre räntor påverkar de offentliga finanserna.

Hushållens ränteavdrag väntas öka på sikt

Hushållens skulder uppgår enligt finansräkenskaperna till omkring 4 300 miljarder kronor, eller ca 90 procent av BNP. Som andel av BNP har hushållens skulder fördubblats på 20 år. Bolån utgör merparten av hushållens skulder. Bolåneräntor med kortare bindningstid ligger i dag på omkring 1,5 procent, vilket är exceptionellt lågt.⁶⁴ I nuvarande lågräntemiljö uppgår hushållens ränteutgifter till omkring 70–80 miljarder kronor per år.⁶⁵

Vid en given skuldnivå medför ett högre ränteläge att hushållens ränteutgifter ökar, vilket leder till större ränteavdrag och ett ökat skattebortfall för staten. Det som i vardagligt tal kallas för ränteavdrag kan lite förenklat beskrivas som att en individ minskar sin skatt med 30 procent av individens faktiska ränteutgifter under ett år. Ränteutgifterna dras i första hand av mot andra kapitalinkomster och överskjutande del berättigar till skattereduktion för underskott av kapital, vilket minskar individens övriga in-

⁶⁴ Se fördjupningen "Bostadspriser och ränteutveckling", *Konjunkturläget*, december 2015.

⁶⁵ Hushållens ränteutgifter uppgick i det senaste fastställda taxeringsutfallet (inkomstår 2016) till 76 miljarder kronor enligt Skatteverket.

komstskatt (se marginalrutan ”Hushållens ränteavdrag”). Hushållens skattereduktion för underskott av kapital ger således en förhållandevis god bild av ränteavdragens omfattning.⁶⁶

Hushållens skattereduktion för underskott av kapital, främst ränteavdrag, leder för närvarande till ett inkomstbortfall för staten på omkring 20 miljarder kronor per år (se diagram 142), vilket motsvarar cirka 0,4 procent av BNP.⁶⁷ Ränteavdragens omfattning beror på skuldnivån och på ränteläget. Båda dessa faktorer har varierat över tid. I år och nästa år bedöms ränteavdragen fortsatt vara på ungefär samma nivå som de senaste åren. Hushållens skuldsättning ökar något men marknadsräntorna är fortsatt låga. Med stigande räntor och skulder som växer ungefär i takt med hushållens disponibla inkomster i framtiden kommer ränteavdragen att öka. Med bibehållet regelverk beräknas statens skattebortfall hänförligt till underskott av kapital om tio år ha ökat till ca 60 miljarder kronor, eller knappt 1 procent av den väntade BNP-nivån, främst på grund av högre räntor.

Högre ränta ökar även vissa skatteinkomster

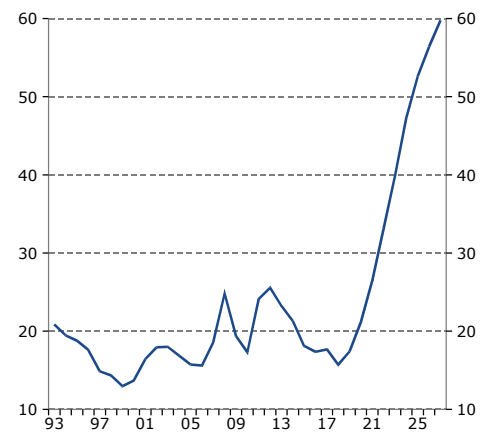
Högre räntor har även positiva direkta effekter på statens skatteinkomster från kapitalbeskattning. När hushållen får högre ränteinkomster från exempelvis bankkonton ökar statens inkomster från konventionell kapitalbeskattning. Därtill ökar skatteinkomsterna från sparformer som schablonbeskattas med statslåneräntan som utgångspunkt, främst privat pensionssparande och investeringsparkonten.

⁶⁶ Skattereduktion för underskott av kapital skiljer sig från ränteavdragen av två skäl. Individer med kapitalinkomster drar delvis eller helt av ränteutgifterna mot överskott av kapital (se marginalrutan ”Hushållens ränteavdrag”). Därtill ingår även kapitalförluster i beräkningen av underskott av kapital. För närvarande är dock båda dessa poster förhållandevis små, vilket gör att skattereduktionen för underskott av kapital ger en förhållandevis god bild av ränteavdragens omfattning.

⁶⁷ Om hushållen hade fått skattereduktion motsvarande 30 procent av deras samlade ränteutgifter skulle effekten på statens skatteinkomster 2016 ha uppgått till 23 miljarder kronor. Den verkliga effekten på statens skatteinkomster understiger detta. Anledningen är att skattereduktionen på marginalen motsvarar 30, 21 eller 0 procent av ränteutgiften, beroende på om individen gör avdrag mot andra kapitalinkomster eller har underskott av kapital som inte överstiger 100 000 kr (30 procent), har underskott av kapital som överstiger 100 000 kr (21 procent), eller har ränteutgifter som motsvarar en större skattereduktion än vad individen annars skulle betala i inkomstskatt (0 procent).

Diagram 142 Hushållens skattereduktion för underskott av kapital

Miljarder kronor

Källor: ESV och Konjunkturinstitutet.

Schablonbeskattning och statslåneräntan

Med konventionell kapitalbeskattning beräknas skatten genom att en faktisk inkomst, exempelvis en aktieutdelning eller en ränteinkomst, multipliceras med en skattesats, i normalfallet 30 procent.

Schablonbeskattning innebär att skatten i stället beräknas genom att utifrån tillgångens värde beräkna en avkastning som är schablonmässig i den mening att den är oberoende av tillgångens faktiska avkastning. Denna så kallade schablonintäkt multipliceras med skattesatsen.

En betydande del av hushållens sparande schablonbeskattas genom att tillgångarnas värde multipliceras med den så kallade statslåneräntan (ibland ökat med en konstant). Statslåneräntan beräknas av Riksgäldskontoret och motsvarar den genomsnittliga marknadsräntan på statsobligationer med en återstående löptid på minst fem år, viktat efter volym. I skattelagstiftningen används i vissa fall den genomsnittliga nivån föregående år och i andra fall nivån vid utgången av november föregående år (0,51 respektive 0,49 procent 2017).

Schablonbeskattning baserad på statslåneräntan medför att ett högre ränteläge får en direkt effekt på statens skatteinkomster från schablonbeskattade tillgångar.

Tabell 17 Skattebaser som direkt påverkas av en högre ränta

Underlag för beskattning	Miljarder kronor	Beskattningssätt	Skattesats (procent)
Hushållens skulder	4 300	Skattesatsen tillämpas på den faktiska ränteutgiften	-30
Hushållens direktägda räntebärande tillgångar	2 000	Skattesatsen tillämpas på den faktiska ränteinkomsten	30
Investeringsparkonto	900	Schablonbeskattning (statslåneräntan ökat med en procentenhet)	30
Räntefonder	200	Utdelningen från fonden beskattas med skattesatsen	30
Kapitalförsäkring	400	Schablonbeskattning, (statslåneräntan ökat med en procentenhet)	30
Tjänstepensioner och privat pensionssparande	4 100	Schablonbeskattning, statslåneräntan	15

Anm. Baseras på underlag för 2018. Statslåneräntan avser föregående år. En negativ skattesats innebär en skattereduktion. Andelar i räntefonder beskattas även när andelarna avyttras, samt löpande genom en schablonintäkt på 0,4 procent av tillgångarnas värde.

Källor: Finansdepartementets rapport *Beräkningskonventioner 2018*, FASIT2016 framskriven till 2018, Konjunkturinstitutet och Fondbolagens förening.

Hushållens sparande där högre räntor kan väntas få en direkt effekt på statens skatteintäkter, främst tjänstepensioner och privat pensionssparande, uppgår sammantaget till ett belopp som överstiger hushållens skulder (se tabell 17). Samtidigt ger räntan på skulderna rätt till skattereduktion med 30 procent medan avkastningsskatten för det privata pensionssparandet uppgår till 15 procent. Storleken på tillgångarna och skulderna ger således inte hela bilden.

Ett enkelt räkneexempel kan illustrera hur statens skatteinkomster från hushållen påverkas direkt av högre räntor. I tabell 18 framgår den direkta effekten av att ränteläget höjs med 1 procentenhet. Sammantaget innebär en höjning av räntan att denna direkta effekt på skatteinkomsterna från kapitalbeskattningen blir marginellt positiv. Visserligen ökar ränteavdragen men detta balanseras av andra direkta effekter på avkastningsskatt och kapitalskatt från investeringssparkonto och ränteinkomster.⁶⁸ I räkneexemplet leder en höjning av ränteläget med 1 procentenhet till att skatteinkomsterna ökar med 3,7 miljarder kronor, vilket

Avkastningsskatt

För sparande i tjänstepensioner, privat pensionssparande och kapitalförsäkringar tas skatten ut i form av avkastningsskatt. Skatten betalas in av företaget som tillhandahåller sparprodukten men det är i ekonomisk mening för månstagaren som bär kostnaden genom att skatten dras av från tillgångarna. Avkastningsskatten på pensions- och kapitalförsäkringar baseras på statslåneräntan. För kapitalförsäkringar beräknas skattebasen som ingående värde 1 januari året efter multiplicerat med statslåneräntan ökat med 1 procentenhet. Skattebasen för tjänstepensioner är försäkringskapital multiplicerat med statslåneräntan.

⁶⁸ Sammansättningen av vilka som betalar in skatten ändras något när räntan stiger, i ett statiskt perspektiv. Hushållens direkta inbetalningar av skatt minskar i exemplet eftersom hushållen har betydligt större skulder än räntebärande tillgångar. Avkastningsskatt på exempelvis tjänstepensioner betalas däremot in av de företag som förvaltar sparkapitalet. Indirekt bärs även den kostnaden av hushållen men den kortsiktiga effekten på hushållens kassaflöden är mindre eftersom många inte har börjat ta ut sina pensionsmedel.

motsvarar omkring 0,2 procent av den offentliga sektorns totala skatteinkomster.

Tabell 18 Direkta effekter på skatteinkomster från kapitalbeskattning av 1 procentenhet högre räntor

Miljarder kronor om inget annat anges

Inkomstkälla	Skattebas	Skattesats i procent	Förändring i skatteintäkter
Hushållens skulder	4 300	-30	-12,9
Hushållens direktägda räntebärande tillgångar	2 000	30	6,0
Investeringsparkonto	900	30	2,7
Räntefonder	200	30	0,6
Kapitalförsäkring	400	30	1,2
Tjänstepensioner och privat pensionssparande	4 100	15	6,1
Totalt effekt på skatteinkomster från kapitalbeskattning			3,7

Anm. Räkneexemplet baseras på underlag för 2018. I förenklingssyfte bortses från att schabloninkomsten för investeringsparkonto som minst ska uppgå till 1,25 procent. Vid nuvarande låga nivå på statslåneräntan binder restriktionen och en höjning av räntan med 1 procentenhet får därför inte fullt genomslag. Vid nuvarande nivå på statslåneräntan skulle effekten avseende investeringsparkonto bli knappt 2 miljarder kronor lägre än i räkneexemplet ovan.

Källor: Beräkningskonventionen för 2018, FASIT2016 framskriven till 2018, Konjunkturinstitutet och Fondbolagens förening.

Slutsatser

Med nuvarande sammansättning av hushållens tillgångar och skulder får högre räntor både positiva och negativa direkta effekter på statens skatteinkomster. De positiva och negativa direkta effekterna är av ungefär samma storleksordning och balanserar alltså i stort sett varandra. Inom rådande system för kapitalbeskattning, där ränteavdragen ingår, kan man således inte säga att högre räntor entydigt får en negativ direkt effekt på offentliga finanser.